

2024-09-13

Kulturdepartementet

Diarienummer: Ku2024/00602

Yttrande över Ansvar och oberoende - public service i oroliga tider (SOU 2024:34)

Detta yttrande avges av Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation (SAMI), Svenska Musikerförbundet (SMF) och Sveriges Yrkesmusikersförbund (SYMF). Tillsammans arbetar vi för att främja musikkulturen i Sverige, tillvarata utövares rättigheter samt säkerställa rättvisa villkor och ersättningar inom musikbranschen. Public service spelar en central roll för många av våra medlemmar och för musikbranschens ekosystem i stort.

Sammanfattning

Ett starkt public service med ett tydligt oberoende och en bevarad relevans är viktigt i en medievärld som förändras allt snabbare. Public service fyller en betydelsefull demokratisk funktion och har dessutom en mycket viktig roll i att främja och bevara kulturskapande, inte minst svensk musikkultur. Den kulturfrämjande rollen för public service är särskilt viktig i ett språkligt och befolkningsmässigt litet land som Sverige där de kreativa och kulturella näringarna får anses vara en av våra basnäringar.

Betydelsen av public service för svensk kultur bör inte underskattas. Den betydelsen kan formuleras som ett ansvar för kulturens ekosystem. Såväl värnandet av kollektivavtal som av det upphovsrättsliga systemet är därför helt centralt. Därför bör public service inte använda friköpt musik samt ha tydliga principer när det gäller AI-genererat innehåll som värnar kulturskaparnas rättigheter och intressen. Det bör uttryckas tydligt.

Sveriges långsiktiga möjligheter att vara en framstående musiknation främjas av ett starkt public service med ett tydligt kulturuppdrag.

Främja kulturskapande och sammanhållning

Vi delar utredningens betoning på public service-bolagens betydelse för den svenska demokratin och kulturen (avsnitt 3.2). I en tid av geopolitisk oro och ökad global konkurrens på mediemarknaden blir public services betydelse för kulturen och dess sammanhållande kraft allt viktigare. Sverige är ett litet kulturområde i en digitaliserad och globaliserad värld. Ett starkt och brett public service som främjar svenskt kulturskapande är viktigt för kulturens ekosystem över tid.

Vi vill betona public service-bolagens roll som viktiga nationalscener för musik och andra kulturyttringar. Genom konst, litteratur, musik och andra kulturuttryck utmanas och stimuleras samhällsdebatt. Ett vitalt kulturliv fungerar som en motvikt till politisk och ekonomisk makt.

I Ds 2023:34, Kraftsamling: Inriktning av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret, står

”Att upprätthålla det samtida kulturlivet i form av bland annat bibliotek och andra kulturinstitutioner är också viktigt, både för individen och den nationella sammanhållningen. Kulturen bidrar till att skapa normalitet i vardagen, hantering av traumatiska händelser men också till underhållning och förströelse vid sidan av kriget.” (4:18 Kulturens betydelse)

Vi menar att public service har en särskild roll i detta. Public service-medier som aktivt sprider kultur till en bred allmänhet bidrar till att skapa en gemensam referensram och kan öka den sociala sammanhållningen. Det är särskilt viktigt i en tid av ökande polarisering och fragmentisering av medielandskapet.

Civilförsvaret och kultur kan vid första anblick verka vara vitt skilda områden, men de har i själva verket en djup och viktig koppling när det gäller att stärka ett lands motståndskraft och sammanhållning. Kultur, särskilt musik, har historiskt sett spelat en avgörande roll i att ena nationer under kristider och stärka den kollektiva identiteten. Ett talande exempel är Estlands "sjungande revolution" under sent 1980-tal, där folkmusik och körsång blev kraftfulla verktyg i landets frigörelse från Sovjetunionen. Forskaren Guntis Šmidchens har i sin bok "The Power of Song: Nonviolent National Culture in the Baltic Singing Revolution" (2014) dokumenterat hur sångfestivaler och gemensamt musicerande fungerade som ett slags kulturellt civilförsvaret, som stärkte den nationella identiteten och motståndsviljan. I modern tid har vi sett hur ukrainska artister använt musik för att lyfta landets moral och internationella stöd under den pågående invasionen av Ukraina.

Säkerställ skäliga ersättningar

I relation till kapitel 7 om ramarna för public service-uppdraget vill vi som organisationer betona vikten av att public service säkerställer rättvisa och skäliga ersättningar till musiker och artister när deras prestationer används, liksom även att deras rätt att bli namngivna (credit) respekteras. Även vid inköp av musik bör det ställas tydliga krav på respekt för upphovsrätt och skälig ersättning. Public service bör inte använda s.k. friköpt musik. Den friköpta musiken utgör ett allvarligt hot mot det svenska musiklivets ekosystem och undergräver det upphovsrättsliga systemet. För artister och musiker är det upphovsrättsliga systemet lika viktigt som kollektivavtal är på andra områden av arbetsmarknaden.

Det är vidare av yttersta vikt att public service-bolagen följer gällande kollektiv- och ramavtal i branschen, även när det gäller inköp och samproduktioner. Vi vill också understryka behovet av att ta hänsyn till den nya upphovsrättslagstiftningen som trädde i kraft 1 januari 2023. Den innebär att upphovspersoner och utövare ska ha skälig ersättning, rätt till ytterligare ersättning om den ersättning de har fått är oproportionerligt låg samt insyn i hur deras verk används. En god redovisning är ytterst viktig.

Ge stabil och långsiktig finansiering

Vi vill betona behovet av en stabil och långsiktig finansiering för public service-bolagen. Vi anser att finansieringen bör ske med en kontinuerlig uppräknings av anslagen som speglar den faktiska kostnadsutvecklingen. Detta är avgörande för att säkerställa både kvalitet och ett brett utbud.

Resursfördelningen måste beakta de kostnader som produktionen av högkvalitativ kultur innehåller i Sverige medför, särskilt när det gäller rättighetskostnader och andra

ersättningar till yrkesverksamma kulturskapare och andra medverkande; ett levande och utökat kulturuppdrag kräver motsvarande ökade resurser.

En stabil och långsiktig finansiering bör kombineras med att public service har ett starkt oberoende och en strategisk självständighet.

Tydliggör policy när det gäller AI

AI är på många sätt ett fantastiskt verktyg, men många av dagens AI-verktyg bygger på skrapande av skyddat material från nätet på ett sätt som är i strid med upphovsrättslagen. Många AI-verktyg behandlar upphovsrättsskyddat material utan tillstånd från rättighetsinnehavarna, ofta utan att det ens framgår vad som är AI-genererat. Detta är en utveckling som oroar oss och våra medlemmar.

Public service, som en viktig del av kulturens ekosystem, bör ta ansvar för att utveckla och implementera tydliga riktlinjer för användning av AI-genererat material i sina produktioner och inköp som tar hänsyn till detta.

Vi anser att public service också bör ta en ledande roll i att utforska och diskutera de etiska och rättsliga implikationerna av AI inom kulturproduktion. Genom att proaktivt adressera AI-frågan kan public service bidra till att säkerställa en hållbar och rättvis utveckling av AI inom kultursektorn, samtidigt som man värnar om de mänskliga kulturarbetarnas rättigheter och möjligheter.

SVT har, som vi förstått saken, tagit ett inriktningsbeslut att inte förhindra AI motorernas skrapningar. Detta beslut måste SVT omedelbart se över. Vi anser att SVT, i vart fall, måste tillämpa samma princip som Sveriges Radio, dvs. i möjligaste mån blockera AI-företagen från att utnyttja innehållet för vidareträning, om inte erforderliga licenser finns på plats.

Värna arkiven

Public service-arkiven utgör en ovärderlig del av vårt gemensamma kulturarv. De innehåller unika inspelningar och dokument som speglar vår historia, kultur och samhällsutveckling. Att bevara detta material är inte bara en fråga om att säkra historiska dokument, utan också om att säkerställa tillgången till högkvalitativt material för framtida produktioner, forskning och kulturellt skapande. Vi instämmer med kommitténs ståndpunkter om arkivens betydelse.

Vi anser att det är av stor betydelse att public service-bolagen ges ett tydligt uppdrag och ansvar för långsiktigt bevarande av sitt arkivmaterial. Detta bör inkludera både digitaliserat material och originalinspelningar, i enlighet med internationella riktlinjer som IASA:s rekommendationer. Det är också viktigt att säkerställa att arkiveringen sker med högsta möjliga kvalitet och att det finns möjlighet att åtgärda eventuella fel som uppstår vid digitalisering.

Stefan Lagrell
Verkställande direktör

SAMI

Karin Inde
Förbundsordförande

Svenska Musikerförbundet

Gunnar Jönsson
Förbundsordförande

Sveriges Yrkesmusikerförbund

Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation, SAMI, företräder utövare på musikområdet och är den organisation som administrerar deras rätt till ersättning vid offentligt nyttjande av ljudupptagningar enligt tvångslicensen i 47§ URL upphovsrättslagen (URL). SAMI samlar även in ersättning till fonogramproducenterna enligt särskild överenskommelse med International Federation of the Phonographic Industry, IFPI, Svenska Gruppen. SAMI företräder cirka 55 000 svenska artister och musiker och företräder därutöver ett mycket stort antal utländska rättighetshavare med stöd av ömsesidighetsavtal (representationsavtal) med utländska utövarsällskap.

Svenska Musikerförbundet, SMF, är fackförbundet som representerar Sveriges professionella musiker och artister. Genom fackligt och politiskt arbete strävar vi efter att förbättra våra medlemmars arbetsrättsliga villkor. Musikerförbundet strävar efter ett samhälle som ger sina musiker ett fungerande socialt skyddsnet och en rättvis fördelning av de ekonomiska värden som musik skapar.

Sveriges Yrkesmusikerförbund, SYMF, är ett TCO-förbund som organiserar professionella instrumentalister och korister, huvudsakligen verksamma vid offentligt finansierade institutioner och har inom dessa en organisationsgrad på nästan 80 %. Symf har idag cirka 1800 medlemmar, både tillsvidareanställda och frilansare. Symf uppgift är att tillvarata medlemmarnas arbetsrättsliga, ekonomiska, sociala och upphovsrättsliga intressen, samt att hävda den levande musikens ställning i samhället.